

УДК 378:351.851-027.512:005.336.5-027.561(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/81-2-43>

Наталя СТАЦЕНКО,
orcid.org/0000-0001-8761-7967
аспірантка кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
(Одеса, Україна) *netelli@ukr.net*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена розгляду проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти, оскільки на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні значно підсилюються вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців. Особлива увага приділяється підготовці майбутніх менеджерів освіти, одним із завдань яких є управління змінами, які, у свою чергу, мають відповідати динамічним викликам і потребам, що виникають внаслідок швидких технологічних, соціальних та економічних змін. Означене ставить перед закладами вищої педагогічної освіти завдання підготовки майбутнього менеджера освіти, який спроможний швидко реагувати на зовнішні впливи та впроваджувати інноваційні технології, що сприятимуть підвищенню якості освіти. На підставі ґрунтовного аналізу проблеми підготовки майбутніх менеджерів освіти, встановлено, що професійна підготовка майбутніх менеджерів освіти є цілісним, динамічним педагогічним процесом, що спрямований на опанування здобувачами вищої освіти необхідних психолого-педагогічних і фахових знань, формування практичних умінь і навичок управлінської діяльності, набуття необхідного досвіду практичної діяльності, що дозволить їм в подальшому виконувати професійну діяльність на високому рівні. Професійна підготовка майбутніх менеджерів освіти до управління змінами розглядається як динамічний, комплексний професійно зорієнтований педагогічний процес, що передбачає поєднання теоретичних знань та практичних навичок, а також врахування психологічних аспектів і міжнародного досвіду щодо підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно управляти змінами в освітніх установах. Зазначено, що інноваційний напрям розвитку сучасної освіти здійснюється завдяки впровадженню змін в навчальний процес кожної освітньої установи, що потребує активного розвитку в теоретичному і практичному аспектах такого напрямку як управління змінами. Наголошено, що перспективою подальших наукових розвідок автора є визначення методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління змінами під час навчання в закладах вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: майбутні менеджери освіти, підготовка, професійна підготовка, управління змінами.

Natalia STATSENKO,
orcid.org/0000-0001-8761-7967
Postgraduate Student at the Department of Pedagogy
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky
(Odesa, Ukraine) *netelli@ukr.net*

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATION MANAGERS TO MANAGE CHANGES AT THE PRESENT STAGE

The article is devoted to the problem of professional training of future education managers, since at the present stage of reforming higher education in Ukraine, the requirements for the quality of training of future specialists are significantly increased. Particular attention is paid to the training of future education managers, one of whose tasks is to manage change, which, in turn, must meet the dynamic challenges and needs arising from rapid technological, social and economic changes. This puts before higher educational institutions the task of training a future education manager who is able to respond quickly to external influences and introduce innovative technologies that will contribute to improving the quality of education. Based on a thorough analysis of the problem of training future education managers, it is established that the professional training of future education managers is a holistic, dynamic pedagogical process aimed at mastering the necessary psychological, pedagogical and professional knowledge by higher education students, forming practical skills and abilities of management, gaining the necessary practical experience that will allow them to perform professional activities at a high level in the future. The professional training of future education managers in change management is considered as a dynamic, comprehensive professionally oriented pedagogical process that involves a combination of theoretical knowledge and practical skills, as well as taking into account psychological aspects and international experience in training highly qualified specialists capable of effectively managing changes in educational institutions. It is noted that the innovative direction of development of modern education is carried out through the introduction of

changes in the educational process of each educational institution, which requires active development in the theoretical and practical aspects of such a direction as change management. It is emphasised that the prospect of further scientific research of the author is to determine the methodological basis for the professional training of future education managers in change management during their studies in higher pedagogical educational institutions.

Key words: *future education managers, training, professional training, change management.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні значно підсилюються вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців. Особлива увага приділяється підготовці майбутніх менеджерів освіти, одним із завдань яких є управління змінами, які, у свою чергу, мають відповідати динамічним викликам і потребами, що виникають внаслідок швидких технологічних, соціальних та економічних змін. Означене ставить перед закладами вищої педагогічної освіти завдання підготовки майбутнього менеджера освіти, який спроможний швидко реагувати на зовнішні впливи та впроваджувати інноваційні технології, що сприятимуть підвищенню якості освіти. Не можна не погодитись із твердженням О. Бондарчук, що в умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій, управління змінами дозволяє інтегрувати сучасні технологічні рішення в освітній процес, що підвищує його ефективність та робить навчання більш доступним і гнучким (Бондарчук, 2012: 183).

Аналіз досліджень. Студіювання наукового фонду засвідчило, що питанням підготовки менеджерів освіти науковці приділяють належну увагу. Так, предметом наукових розвідок дослідників виступають: професійна підготовка майбутніх менеджерів засобами акмеологічного підходу (В. Іванова, Л. Служинська, М. Швардак); проблеми підготовки майбутніх менеджерів до ефективного використання цифрових технологій у керуванні виробничими процесами (А. Косов); питання модернізації професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти (Б. Андрушків, І. Бех, Н. Бібік, О. Біда, Л. Карамушка, Кузьмінський, Т. Кучай, І. Орос, І. Силадій, І. Шовш та ін.); вимоги до професійної підготовки сучасного менеджера освіти (В. Жигір); особливості розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти (Т. Сорочан); проблеми підготовки майбутніх менеджерів до професійної комунікативної взаємодії (М. Коваль, Л. Руденко); питання підготовки майбутніх менеджерів освіти до професійної діяльності в умовах інноваційного середовища (Н. Романенко, О. Цюняк); теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних

зкладах (Н. Черненко); різні аспекти управління змінами (О. Боднар, О.О. Гайдей, О. Горішна, В. Крижко, С. Клепко, О. Михайловська, Т. Пічугіна, В. Радул., О. Скобіцький). Незважаючи на численну кількість наукових досліджень щодо різних аспектів підготовки майбутніх менеджерів освіти, проблема підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління змінами в науковій літературі висвітлена недостатньо.

Мета статті. Проаналізувати різні аспекти підготовки майбутніх менеджерів освіти на сучасному етапі реформування вищої освіти і розглянути проблему підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління змінами.

Виклад основного матеріалу. У контексті започаткованого дослідження доцільно розглянути поняття «менеджер освіти». За визначенням І. Дичківської, менеджер освіти – це професіонал-управлінець, який здійснює організацію і координацію діяльності колективу на основі врахування об'єктивних законів та закономірностей економіки, соціології, психології, конфліктології, тобто управління на науковій основі (Дичківська, 2004: 177).

Під менеджером освіти О. Мармаза розуміє керівника, який має професійні знання та навички для ефективного управління у сфері освіти (Мармаза, 2007: 63). Л. Кравченко вказує на те, що менеджер освіти – це особистість із спеціальною педагогічною підготовкою, яка володіє творчими й організаторськими здібностями лідера, є професіоналом у галузі управління, має відповідні владні повноваження від держави чи власника. Він керує педагогічним колективом закладу, підрозділу, установи освіти відповідно до мети, освітнього стандарту й суспільно значущих педагогічних вимог; забезпечує рентабельність і конкурентоспроможність освітніх послуг; здійснює моніторинг зовнішнього та внутрішнього педагогічного середовища; проводить маркетингові дослідження освітніх послуг; встановлює ефективні зв'язки з громадськістю; має відчуття нового та впроваджує інновації в діяльність закладу, підрозділу, установи (Кравченко, 2006).

Здійснивши аналіз наукових досліджень, Н. Черненко доходить висновку, що в сучасних наукових розвідках менеджер освіти розглядається, як: менеджер навчального закладу, який

професійно здійснює керівництво організаційною системою та персоналом навчального закладу в межах посадових інструкцій на різних рівнях управління (В. Гладкова); фахівець, професійна діяльність якого передбачає прийняття управлінських рішень у межах посадової компетенції, що спрямовані на ефективне функціонування і розвиток освітніх закладів (М. Барбан); фахівець, який має високий рівень професійної підготовки, здатний свідомо змінюватись і розвиватись, творчо збагачувати свою професію, підвищувати інтерес до результатів своєї роботи (В. Берека). З огляду на зазначене, вчена розуміє менеджера освіти – як високого рівня професіонала, освітнього лідера, талановитого організатора педагогічної взаємодії, який володіє конвергентним мисленням, творчими й організаторськими здібностями, який професійно керує педагогічним колективом відповідно до мети, місії, освітніх стандартів та соціально значущих педагогічних вимог, забезпечує рентабельність і конкурентоздатність освіти, здійснює моніторинг внутрішнього і зовнішнього педагогічного середовища, проводить маркетинг освітніх послуг, налагоджує ефективні зв'язки з громадськістю, як креативна особистість займається оперативним упровадженням інновацій у практику діяльності закладу (Черненко, 2016: 26).

Розглянемо сутність понять «підготовка» і «професійна підготовка». У науково-освітньому контексті термін «підготовка» зазвичай розуміється як сукупність знань, умінь та навичок, а також досвід, які особистість здобуває під час навчання та практичної роботи (Бусел, 2005: 952). За визначенням О. Цюняк, підготовка в загальному вигляді включає дії, спрямовані на здобуття навичок, трансляцію знань та побудову життєвої позиції, що необхідні для ефективної роботи в рамках тієї чи тієї спеціальності або групи споріднених спеціальностей (Цюняк, 2020: 50).

Грунтовно розглянувши методологічні аспекти підготовки менеджерів освіти С. Немченко дійшла висновку, що централізована підготовка освітнього менеджера – це крок до науково обґрунтованого управління через інтеграцію класичних і сучасних досягнень теорії менеджменту в практичну діяльність, а саме: 1) особистісна орієнтація управлінської роботи, яка забезпечує оптимальні умови для ефективного освітнього процесу; 2) стратегія розвитку освітнього закладу та найкращі способи її реалізації; 3) створення умов для адаптації освітнього закладу до динамічного середовища; 4) здійснення експериментальної та проектної діяльності; 5) наявність нових ціннісних орієнтирів, розвиток у суб'єктів управлінської діяльності таких якостей

як вміння працювати в команді, гнучкість, здатність до прийняття рішень та готовність до ризику, здоровий прагматизм, ерудованість, креативність, критичність, лідерство, раціональність, самостійність, цілеспрямованість, широкий світогляд (Немченко, 2021: 92).

Щодо поняття «професійна підготовка», то за Т. Десятовим, це є складний і тривалий процес, який спрямований на когнітивний, особистісний, індивідуальний та соціальний розвиток майбутніх фахівців (Десятов, 2002: 390). Професійна підготовка, на думку М. Чобітько, – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь (Чобітько, 2007: 40). На думку Н. Черненко, професійна підготовка є процесом, у якому перетинаються професійний та індивідуальний розвиток особистості (Черненко, 2016: 63).

Підсумовуючи, професійну підготовку майбутніх менеджерів освіти будемо розуміти, як цілісний, динамічний педагогічний процес, що спрямований на опанування здобувачами вищої освіти необхідних психолого-педагогічних і фахових знань, формування практичних умінь і навичок управлінської діяльності, набуття необхідного досвіду практичної діяльності, що дозволить їм в подальшому виконувати професійну діяльність на високому рівні.

Зважаючи на тему започаткованого дослідження слід розглянути також такі поняття, як управління змінами. Аналіз наукових джерел (Є. Гринь, Т. Гринько, Т. Гвініашвілі та ін.) свідчить про зростаючий інтерес наукової спільноти до вивчення тенденцій і особливостей організації системи управління освітніми установами під час змін. У довідникових джерелах зміни тлумачаться як перехід, перетворення чогось у щось якісно інше (Бусел, 2005: 373). Розглядаючи проблему управління людським потенціалом, О. Скібіцький ототожнює зміни з інноваціями, що призводять до зміни цілей організації (Скібіцький, 2013: 42). В інтерпретації Т. Пічугіної, зміни в організаційному масштабі являють собою впровадження у функціонування організації нових методів та технологій (Пічугіна, 2017: 28). У свою чергу науковці (В. Крижко, В. Радул, С. Клепко) вказують на ще одне можливе значення категорії змін як переміщення з одного пункту до іншого (Крижко, Радул, Клепко, 2020: 91). За визначенням О. Горішної, зміни являють собою нові етапи у прогресивному або регресивному розвитку, які трансформують структуру і зміст певного об'єкта управління, що загалом впливає на загальні

якості певного стану або процесу функціонування об'єкта (Горішна, 2023: 54).

Слід зазначити, що на сьогодні українська теорія менеджменту не володіє однозначною дефініцією «управління змінами» у зв'язку з тим, що дослідники при спробах формулювання відповідного визначення акцентують увагу на різних аспектах цього багатогранного явища. Зокрема О. Гайдей, вивчаючи механізми управління змінами на підприємстві тлумачить сам феномен управління змінами як елемент управлінського процесу для постійного коригування напрямку діяльності та функціонування організації з метою якісного задоволення потреб споживачів (Гайдей, 2012: 71). Т. Пічугіна розглядає управління змінами як галузь знань, що вивчає специфічні закономірності та особливості еволюційних трансформацій в організації, методи адаптації організаційних структур, функцій і процесів до мінливих умов існування» (Пічугіна, 2017: 6). О. Михайловська, обґрунтовуючи модель збалансованої системи менеджменту, під управлінням змінами розуміє системи заходів, що спрямовані на впровадження більш відповідних часу, продуктивності підприємства, а також з метою досягнення порозуміння між споживачем та зацікавленими у певних змінах сторонами організаційної поведінки, цінностей, норм, відносин тощо (Михайловська, 2019: 119).

Отже, неоднозначність розуміння явища управління змінами свідчить про його складність, що вміщує у себе як спеціально організовані заходи, спрямовані на впровадження бажаних інновацій у функціонування організації, так і недостатньо організовані дії, що пов'язані з численними помилковими рішеннями, стихійними процесами, а також виступають реакцією на несподівані зміни. У зв'язку з цим, О. Боднар та О. Горішна управління змінами розглядають як цілеспрямовану та скоординовану роботу всіх суб'єктів освітнього процесу спрямовану на пошук ефективних

шляхів адаптації до змін у динамічному освітньому середовищі, що здійснюється з опорою на використання ІКТ та новітніх моделей управління закладом освіти (Боднар, Горішна, 2021: 7).

На сучасному етапі розвитку українського суспільства процес управління змінами в освіті тісно пов'язаний з такими явищами як впровадження нових інструментів оцінювання, оптимізація освітнього процесу, інформатизація суспільства, інтегративні процеси у змісті навчальних дисциплін тощо. Як зазначає О. Горішна, будь-який заклад освіти – це живий та динамічний організм, який в кожен момент свого існування перебуває на стадії прогресу або регресу. Заклади освіти, будучи організаціями відкритого типу зазнає зовнішнім впливів, що змушують їх враховувати виклики зовнішнього середовища. З розвитком закладів освіти відбувається і еволюція змін, які також піддаються впливу зовнішніх та внутрішніх чинників (Горішна, 2023).

Висновки. На підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що професійна підготовка майбутніх менеджерів освіти до управління змінами є динамічним, комплексним, професійно зорієнтованим педагогічним процесом, що передбачає поєднання теоретичних знань та практичних навичок, а також врахування психологічних аспектів і міжнародного досвіду щодо підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно управляти змінами в освітніх установах. Зазначимо також, що інноваційний напрям розвитку сучасної освіти здійснюється завдяки впровадженню змін в освітній процес кожної установи, що потребує активного розвитку у теоретичному і практичному аспектах такого напрямку досліджень, як управління змінами.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у визначенні методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління змінами під час навчання в закладах вищої педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар О., Горішна О. Функції управління закладом загальної середньої освіти в умовах змін. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 6(201). С. 5–10.
2. Боднарчук О. І. Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін: основні концептуальні підходи. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. Вип. 8. С. 183–188.
3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гайдей О. О. Управління змінами на підприємстві. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. № 3(19). С. 71–75.
5. Горішна О. М. Управління змінами в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти : дис... д-ра філософії : 011. Київ, 2023. 235 с.
6. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 218 с.
7. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти : монографія. Полтава : Техсервіс, 2006. 420 с.

8. Крижко В., Радул В., Клепко С. Менеджмент в освіті: підручник. / за ред. проф. В. Крижко. Київ : Освіта України, 2020. 438 с.
9. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Харків : Видав. група «Основа», 2007. 448 с.
10. Михайловська О. В. Публічне управління та сучасний менеджмент в інформаційному суспільстві : монографія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2019. 188 с.
11. Немченко С. Г. Теоретичні і методичні засади підготовки менеджерів освіти до рефлексивного управління : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 395 с.
12. Пічугіна Т. С. Управління змінами : навчальний посібник. Харків: ХДУХТ, 2017. 226 с.
13. Скібіцький О. М. Управління людським потенціалом : персонал, психологія, мотивація, відповідальність : монографія. Київ : ТОВ Три-К, 2013. 582 с.
14. Цюняк О. П. Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності : дис... ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 387 с.
15. Черненко Н. М. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальному закладі : дис... ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2016. 511 с.
16. Чобітько М. Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. ... доктора пед. наук. Київ, 2007. 42 с.

REFERENCES

1. Bodnar O., Horishna O. (2021). Funktsii upravlinnia zakladom zahalnoi serednoi osvity v umovakh zmin [Management functions of an institution of general secondary education in the conditions of change]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. № 6(201). S. 5–1. [in Ukrainian].
2. Бондарчук О. І. (2012) Bondarchuk O. I. Psykholohichna pidhotovka kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii do diialnosti v umovakh zmin: osnovni kontseptualni pidkhody [Psychological preparation of heads of educational organizations for activities in conditions of change]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity*. Vyp. 8. S. 183–188. [in Ukrainian].
3. Busel V. T. (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin : VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian].
4. Haidei O. O. (2012). Upravlinnia zminamy na pidpriemstvi [Management of changes in the enterprise]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*. № 3(19). S. 71–75. [in Ukrainian].
5. Horishna O. M. (2023). Upravlinnia zminamy v osvitnomu protsesi zakladu zahalnoi serednoi osvity [Management of changes in the educational process of the institution of general secondary education] : dys... d-ra filosofii : 011. Kyiv. 235 s. [in Ukrainian].
6. Dychkivska I. (2004) Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademydav. 218 s. [in Ukrainian].
7. Kravchenko L. M. (2006). Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [Continuous pedagogical training of the education manager] : monohrafiia. Poltava : Tekhservis. 420 s. [in Ukrainian].
8. Kryzhko V., Radul V., Klepko S. (2020). Menedzhment v osviti [Management in education]: pidruchnyk. / za red. prof. V. Kryzhka. Kyiv: Osvita Ukrainy. 438 s. [in Ukrainian].
9. Marmaza O. I. (2007) Menedzhment v osviti: dorozhnia karta kerivnyka [Management in education: the leader's road map]. Kharkiv : Vydav. hrupa «Osнова». 448 s. [in Ukrainian].
10. Mykhailovska O. V. (2019). Publichne upravlinnia ta suchasnyi menedzhment v informatsiinomu suspilstvi [Public administration and modern management in the information society] : monohrafiia. Kyiv : Vydavnychiy dim «Konдор». 188 s. [in Ukrainian].
11. Nemchenko S. H. (2021). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky menedzheriv osvity do refleksyvnoho upravlinnia [Theoretical and methodological principles of training managers of education for reflexive management] : dys... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv. 395 s. [in Ukrainian].
12. Pichuhina T. S. (2017). Upravlinnia zminamy [Change management] : navchalnyi posibnyk. Kharkiv : KhDUKhT. 226 s. [in Ukrainian].
13. Skibitskyi O. M. (2013). Upravlinnia liudskym potentsialom : personal, psykholohiia, motyvatsiia, vidpovidalnist [Human resource management: personnel, psychology, motivation, responsibility] : monohrafiia. Kyiv : TOV Try-K. 582 s. [in Ukrainian].
14. Tsiuniak O. P. (2020). Systema profesiinoi pidhotovky maibutnikh mahistriv pochatkovoї osvity do innovatsiinoi diialnosti [System of professional training of future masters of primary education for innovative activities] : dys... ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 387 s. [in Ukrainian].
15. Chernenko N. M. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh menedzheriv osvity do upravlinnia ryzykamy v navchalnomu zakladi [Theoretical and methodological principles of training future managers of education for risk management in an educational institution] : dys... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Odessa. 511 s. [in Ukrainian].
16. Chobitko M. H. (2007). Teoretyko-metodolohichni zasady osobystisno oriientovanoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Theoretical and methodological principles of personally oriented professional training of future teachers] : avtoref. dys... doktora ped. nauk. Kyiv. 42 s. [in Ukrainian].